

DOI: 10.31866/2410-1915.20.2019.172416

УДК 394.2(477)"189/190"

МАСОВІ СВЯТА В УКРАЇНІ: ЇХ ФОРМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙ (XIX–XX СТ.)

Куцак Світлана Анатоліївна

*Асистент,**ORCID: 0000-0001-7662-0335, star-light@i.ua,**Київський національний університет культури і мистецтв,
вул. Є. Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Мета статті. Дослідити особливості масових свят в Україні на межі XIX–XX ст. та проаналізувати історичну трансформацію масових свят і їх складників. Методологія дослідження полягає в застосуванні фактографічного, аналітичного, компаративного, історико-логічного методів, які дали можливість виявити історичні складники українських масових свят – архаїчні, що збереглися в народній обрядовості, християнські, світські та модерно-національні. Наукова новизна дослідження полягає у класифікації масових свят в Україні на межі XIX–XX ст. Відображено загальний зв'язок масового свята з фундаментальними засадами людського буття, що забезпечує високий рівень його консолідуючих можливостей. Висновок. В Україні на межі XIX–XX ст. було поширено чотири групи масових свят: народна (архаїчна) обрядовість, релігійно-християнська обрядовість, світські імперські свята, поєднані з масовими гуляннями, та масові свята національно-історичної спрямованості та змісту.

Ключові слова: масові свята; міф; ритуал; народна обрядовість; світські імперські свята.

Вступ

Зростання інтересу до дозвілля як складного за своїм змістом явища, що в останні десятиліття з очевидністю виявляється не лише у вітчизняному науковому просторі, а й на світових обширах, викликано сутнісними змінами в структурі людського буття, породженими глобалізаційними процесами і безпрецедентним розширенням технологічних можливостей людства, що потягнуло за собою формування нової динамічної структури життєвого часу й простору людини. У таких умовах кардинальних змін зазнає не лише сфера виробничого буття людини, а й її вільного часу, що, як зауважується в публікаціях науковців останніх років, поступово стають транспарентними й взаємопроникними, синтезуються.

Разом з тим у проблематиці дозвілля окрему увагу привертає феномен масових свят: його витоки у вигляді народних свят, історичні трансформації, адаптація до умов і можливостей сучасного світу. І це не дивно, адже соціальна значущість масового свята та наявність у нього потужного консолідуючого потенціалу відзначалися від самого початку

його перетворення на об'єкт досліджень. Ще в 30 рр. XIX ст. засновник соціології Огюст Конт (Миль, 2007) наголошував на стабілізуючому впливі масових свят на суспільне життя та їхніх потужних інструментальних можливостях, що можуть бути використані державою з метою консолідації суспільства й формування відповідних світоглядних настанов.

Нині перед українською державою, що опинилась у вкрай складних умовах, стоїть надзвичайно важливе завдання глибокої трансформації усього суспільного життя. Таке завдання розв'язується, зокрема, й засобами культурної політики. І використання з цією метою ідентифікаційних і консолідуючих можливостей масових свят не може не актуалізувати комплексне дослідження цього феномену.

Проблема масових свят знайшла значне відображення у публікаціях істориків, етнографів, філософів, філологів, культурологів, мистецтвознавців тощо – і не тільки в останні роки. Традиції вивчення масових свят і масового театру започаткував ще наприкінці XIX ст. один з перших режисерів народних масових свят у Російській імперії А. Я. Алексєєв-Яковлев. На початку XX ст. цей напрям плідно було розвинуто А. І. Піотровським. Фундаментальними працями з історії масових свят і видовищ, їхнього значення як соціально-естетичного феномену залишаються видані в радянський час роботи М. М. Бахтіна, В. М. Брабіча, Д. М. Генкіна, А. Я. Гуревича, Г. С. Плетньової.

Дослідження масових свят в Україні також має тривалу історію, початок якої пов'язано з іменем Григорія Калиновського – автора книги, присвяченої опису українських весільних обрядів, що побачила світ ще 1777 р. Дослідження масових свят та обрядовості здійснено в роботах таких видатних науковців як М. Ф. Сумцов, К. Г. Черв'як, О. І. Воропай, В. Т. Скуратівський, В. К. Борисенко. За роки ж незалежності це тематичне поле збагатилося вагомими роботами Н. В. Аксьонової, В. Г. Балущка, С. Д. Безклубенка, Т. І. Гаєвської, О. Ю. Галько, Л. М. Горошко, М. К. Дмитренка, Д. Д. Жмундуляка, Ф. Д. Климчука, О. В. Курочкіна, Г. С. Литвиненко, В. Б. Матушенка, І. І. Несен, О. Ю. Чебанюк, С. І. Чуйко, Ж. О. Янковської та ін., у яких проаналізовано та систематизовано широкий фактографічний матеріал, зокрема регіональні особливості народних свят, традицій, обрядів, звичаїв.

Семантичну, символічну та архетипову основи української обрядової культури та масових свят здійснено в дослідженнях З. О. Босик, О. Г. Босого, О. Р. Кісь, С. К. Лашенко, Н. А. Лисюк, О. В. Ліманської, М. М. Ткача, М. І. Чумарної, В. Ф. Ятченка. Розгляду культурно-антропологічних аспектів феномену свята присвячено роботи В. В. Погребного. До аналізу історичної еволюції масових свят у широкому світовому контексті звертаються у своїх роботах К. В. Юдова-Романова та О. Ю. Клековкін. Історію розвитку масових свят в Україні досліджують Л. М. Лазурко, Л. В. Малоока.

А проте, у вітчизняному науковому середовищі вочевидь бракує досліджень, що розглядали б ці процеси в історичному контексті з урахуванням особливостей їх розгортання на українських обшарах. Так, практично відсутні публікації, присвячені масовим святам в Україні,

поширеним на межі XIX–XX ст., жорстоку боротьбу з якими згодом розпочала радянська влада, справедливо вбачаючи в них знаряддя консолідації суспільства на ворожих їй ідеологічних засадах.

Мета статті

Мета дослідження – виявлення особливостей масових свят в Україні на межі XIX–XX ст. та їх класифікація. Така мета потребує розв'язання наступних завдань: окреслення загального зв'язку свята з фундаментальними засадами людського буття; виявлення консолідуючого потенціалу свята, концептуалізація закономірностей трансформації масових свят в період історичного транзиту суспільства, виокремлення історичних складників українських масових свят, поширених в Україні в останні десятиліття існування Російської імперії та напередодні встановлення радянської влади на території України, концептуалізація особливостей функціонування масових свят в Україні в цей період.

Виклад основного матеріалу

Для розуміння природи масових свят від їх зародження й до сьогодення важливим є виявлення їхнього зв'язку з міфо-ритуальними засадами людського буття. Як зауважують дослідники (Ю. М. Бородай, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, О. Ф. Лосєв, Т. О. Метельова, Дж. Фрейзер, К. Хюбнер, М. Еліаде та ін.) та науковці, в центрі уваги яких перебувають міфо-ритуальні складники масового свята (М. М. Бахтін, З. О. Босик, Т. Ю. Вереїтінова, К. А. Гайдукевич, С. П. Гурін, К. В. Юдова-Романова тощо), міф «є інваріантною структурою, наскрізною для всіх історико-культурних епох. Міфологічне мислення, міфологічна свідомість присутні і сьогодні в усіх сферах людського буття у вигляді історично трансформованого «практичного» складника, завдяки якому здійснюється ретрансляція сенсів і цінностей (з наданням останнім сакрального характеру) і дія якого спрямована на переживання, що не потребує раціоналізації» (Метельова, 2015, с. 68). Міф і його динамічне відтворення – ритуал, що є основою архаїчних масових свят, виконують функцію «повернення світу» до його ідеального, належного, структурованого стану, що існував на початках його створення-виникнення з хаосу. Оскільки з часом світ змінюється і дедалі більше відходить від зразкового стану, міф-ритуал-свято покликані відродити його належний вигляд. Таким є глибинне надзавдання свята в будь-яку історичну добу і в будь-якій культурі – від давньосхідних і греко-римських свят, через середньовічні й ренесансні свята-карнавали до народних гулянь Модерної доби. І якщо «у язичницьких святах відображалися стародавні, патріархальні уявлення спільноти про ціннісні категорії (добре й погане), моральне, доцільне, довершене. Завдяки трансляційній функції обрядових свят у народі склався певний архетип, ... котрий містив аксіомативи, поведінкові моделі, міфологічні образи, які передавалися від покоління до покоління і переходили на

рівень «колективного підсвідомого» (Чуйко, 2015, с. 242), то ці ж завдання із зазначеним вище надзавданням включно зберігаються в народних святах, звичаях, обрядах до сьогодні. Як аргументовано доводить З. О. Босик, звертаючись до багатого фактографічного матеріалу весільної обрядовості українців, народні обряди донині зберегли свою архетипову основу: «в певному сенсі весільна містерія, як кожен міф, виступає своєрідною «космогонією», оскільки виражає первинну пра-подію, яка постає через сам спосіб своєї маніфестації парадигмою на всі подальші часи» (Гаєвська, 2006, с. 55).

Механізмами, що також мають наскрізний, інваріантний для історичного розвитку характер і забезпечують сакральне відновлення світу у святковому ритуалі, є тематика оновлення, «апеляція до життєвого циклу, який відновлюється через статевий акт сакральних сил» (Гайдукевич, 2017, с. 34), «інверсованість щодо буденного життя» (Гайдукевич, 2017, с. 36): «оприлюднення втаємниченого (винесення богів у народ), профанація й секуляризація сакрального..., інверсованість усіх зв'язків як передумова повернення й катарсичного очищення; ритм і повтор як визначальні засоби досягнення належного стану буття» (Гайдукевич, 2017, с. 40).

Разом з тим від давньосхідних держав і античної та римської доби спостерігається певне роздвоєння масових свят на народне, витокове й «офіційне», запроваджуване владою на релігійних (Месопотамія, Шумер, Ассирія, Індія, Китай та ін.), або й цілком світських засадах (як от влаштовані імператорами масові свята на честь їх самих у давньоримський час або в модерних імперіях). На відміну від народних, такі свята покликані були санкціонувати й освячувати чинний порядок, «оновлювати» світ відповідно до заданих владою настанов, що здійснювалося із застосуванням притаманних архаїчному, а у подальшому – народному святу «інструментів» – ритму, повтору, наявності сакрального «центру» й «вихідної» події тощо. Такі особливості масового свята – спільний для офіціозу та народних свят інструментарій, що зберігає можливості надання офіціозних настанов (ідеології) на збережений в автентичному святі сакральні-ціннісний «кістяк». Ці властивості масового свята – апелюючи до глибинних ціннісних засад людського буття, «повертати світ до належного стану» і водночас стверджувати сакральність існуючого (владних відносин) як належного, – дають змогу характеризувати його як «найпотужніше знаряддя впливу на формування ідеології мас і засіб маніпулювання громадською думкою і свідомістю» (Литвинова 2015, с. 3). Але водночас, на думку М. Литвинової, «у масових святах і видовищах, які є формою маніфестації влади, порушується баланс між сакральні-піднесеним і практично-утилітарним первнями. Зі свята вихолощуються найважливіші компоненти – «святковий сміх» і «святкова свобода» (Литвинова 2015, с. 48). Однак, на нашу думку, усе ж зберігаються його найважливіші конститутивні властивості – ствердження належного, вихідного, зразкового, того, що «перебуває на початках часів». І в перехідних та транзитивних суспільствах масове свято може виступати інструментом ствердження нового як належного

шляхом зміні «точки відліку належного» – «початку часів» і відповідної символіки. Інструментальна ж решта святкового арсеналу залишається незмінною. Таким чином відбувалося накладання християнських свят на язичницькі в часи хрещення Русі. І таким же чином – через прищеплення до архаїчної структури масового свята нової «точки відліку належного» – згодом відбувалося заміщення автентичних українських і християнських свят радянськими. Розглянемо як працював визначений нами спосіб трансформації і заміщення свят на двох відтинках історичного транзиту України.

Поширення християнства на Русі призвело до трансформації святово-обрядової сфери українців, передусім через накладання християнського святкового календаря на стародавні свята. «У дні традиційних рідновірських свят християни почали вшановувати своїх святих, замінюючи персоналії давніх руських богів. Так, давньоруський Купало поступився персоні Іоана Хрестителя, й нині стародавнє свято сонця і води відоме під назвою Івана Купала. Різдво Коляди замінено Різдрвом Христовим, Свято весняного Сонця (Великдень Дажбожий) – Пасхою та ін. Однак таке злиття традицій – народної та християнської – не було простим заміщенням. Нова символіка й нові постаті не витіснили попередників цілковито, навпаки, нові змогли «прижитися» лише завдяки їх подібного «структурного місця» у світоглядній картині, за якої глибинна суть святкової обрядовості – оновлення світу і приведення його в належний стан залишалася незмінною.

На таку особливість вказує і Т. І. Гаєвська, наголошуючи, що з поширенням християнства «обряди, не тільки виробничі, але й «магічні», не зникли. Вони нелегітимно співіснували з християнською обрядовістю. Так, стародавній звичай зустрічати весну, водити з цієї нагоди веснянки (гаївки) календарно «збігся» з великодніми християнськими святами (Великоднем), а пісні та хороводи, офіційно переслідувані духовенством, подекуди обирали для себе місце коло церкви; русальні свята «співпали» з християнською Трійцею, Купало – з днем Івана Хрестителя, коляди – з Різдрвом, Щедрий вечір – з Йорданськими святками Гаєвська (2006, с. 21).

Здійснений за тривалий історичний час існування України як християнської країни синтез архаїчних та християнських свят сформував ту картину свят, яка мала місце наприкінці XIX – початку XX ст. Водночас варто зазначити, що в цей час народні свята в Україні за своєю символікою істотно відрізнялися від знайомих нам сьогодні. Так, «дожовтневі українське село і робітниче місто не знали звичаю прикрашання новорічної ялинки. Він був запозичений з давньонімецької міфології, у якій з вічнозеленими гілками були пов'язані анімістичні уявлення про існування рослинних духів. ...Звичай встановлення різдвяної ялинки проник з Європи до Російської імперії, зокрема й на українські землі. Діти цікавилися, хто приносить із лісу зелене дерево і кладе під нього подарунки. Дедалі вигадували постаті бабусі Зими, малого Ісуса, дядька Ялинкаря тощо. І лише наприкінці XIX ст. це чудо стали приписувати Морозові Івановичу, простіше – Дідові Морозу. Тоді ж він з'явився у вигляді

рекламної ляльки у вітринах магазинів, став ялинковою прикрасою, перетворився на популярного персонажа різдвяних поштових листівок» (Ліманська, 2009, с. 82). І навіть, за дослідженнями історика С. Цалика, в Києві до кінця XIX ст. святкували два новорічних свята: «петровський» 1 січня й народний – 1 вересня, в якому за новорічну ялинку слугував прикрашений горіхами й цукерками чортополох. Причому святкування вересневого нового року відбувалося окремо жінками за типом вечорниць, окремо чоловіками у вигляді ремісницького цехового заходу, під час якого проходила «ініціація» юних підмайстрів (Шурхало). Можемо констатувати, що навіть наприкінці XIX ст. злиття архаїчної основи масових свят з християнською міфологією не було остаточним: архаїчний складник, значною мірою інкорпорований християнською обрядовістю, зберігався і як окремий у своєму автентичному вигляді.

Варто згадати й про світські свята Російської імперії, що були в наказовому порядку насаджували в Україні. Відомий факт, що в Російській імперії святкових і відповідно вихідних днів, в які могли відбуватися й здебільшого відбувалися масові святкування, було значно більше, ніж сьогодні – майже півтори сотні. Щоправда, деякі свята припадали на неділю (таких нараховувалося близько 50), однак значна кількість залежала від конкретних дат, незалежно від дня тижня. Ще в 1797 р. маніфестом Павла I поміщикам було заборонено примушувати селян працювати в неділю. Загальними святами, до яких й належали масові заходи, були Масляна, Світлий тиждень і два Різдвяні тижні. До світських же належали день Нового року та щорічно 8–9 так званих Царських днів: дні народження та тезоіменини (день церковної пам'яті святого, ім'я якого людина носить) царя, цариці, спадкоємця, його дружини, інших осіб царського дому та вдови династії (якщо вона була жива), а також день сходження царя на престол і день його коронування. У світські дні обов'язково влаштовувалися масові святкування (Горянін, 2002, с. 49–51), які, зрозуміло, не мали релігійного характеру і, відповідно, «відсилали» не до «початку світу», а до ствердження та піднесення існуючого порядку святковими засобами, пробудження відчуття сакральності чинної влади.

З 1897 р. у Російській імперії за законом, виданим імператором Ніколаєм II, були встановлені офіційні свята, обов'язкові для всієї країни, до складу якої входила на той час і більшість українських земель. У ці дні та в суботу заборонялося працювати на підприємствах – на фабриках, заводах тощо. До розкладу святкових днів було також включено всі понеділки та наступні святкові дні (за православним календарем). Це, зокрема, 1 і 6 січня (Обрізання і Хрещення Господнє); 25 березня (Благовілля Пресвятої Богородиці); 6 і 15 серпня (Преображення Господа і Успіння Пресвятої Богородиці); 8 вересня (Різдво Пресвятої Богородиці), а також – різдвяні дні 25 і 26 грудня, п'ятниця і субота Страсного тижня та деякі інші православні свята. Для служителів інших релігій і конфесій було дозволено не святкувати ті офіційні святкові дні, які не є святковими для їхньої релігії, натомість замість недільних днів можна було відпочивати в інші, які є святковими для релігії працівника. Нагляд за дотриманням

цього закону покладався на чиновників фабричної, гірничої та державної залізничної інспекції, або на керівників підприємств. Загалом кількість святкових днів разом зі світськими нараховувала в деякі роки до 98.

Отже, масові свята на межі XIX–XX ст. і в час, коли перебування України в складі Російської імперії змінилося її існуванням у складі СРСР, можна типологізувати, виокремлюючи такі їх види й форми: народну обрядовість, що зберегла в собі архаїчні (язичницькі) засади, релігійно-християнську обрядовість, під якою приховано той же архаїчний шар, офіційні свята, влаштовані імперськими колами на честь видатних подій і постатей Російської імперії, в яких превалювали видовищність і розважальність, поєднані з масовими гуляннями, які за своєю структурою також містили в собі чималий засадничий архаїчно-святковий зміст. Особливої уваги потребує ще одна група свят, яка почала стрімко формуватися в Україні в цей період.

Як зауважує Л. Лазурко, підйом в Україні, особливо в Галичині, національної самосвідомості наприкінці XIX ст. і розгортання процесів націотворення викликали до життя свідоме й цілеспрямоване запровадження видатними діячами української культури та речниками українства нових масових свят, приурочених до видатних подій в історії України й знакових постатей української історії та культури. «Наприкінці XIX – на поч. XX ст. проблема творення почуття національної єдності, почасті, вирішувалася через організацію масових публічних заходів, які сприяли швидкому, доволі легкому, і, що особливо важливо, емоційно підкріпленому поширенню національнопатріотичних гасел» (Лазурко, 2014, с. 214). Одним з перших показових прикладів таких масових заходів було урочисте перепоховання 1893 р. у Львові останків Маркіяна Шашкевича, що перетворилося на першу масштабну українську національну маніфестацію (Чорновол, 2005, с. 30–31). Національними ювілеями в Галичині у 2-й пол. XIX ст., починаючи ще з 1863 р., були й «шевченківські свята». Великою масовістю вирізнялися заходи з нагоди 50-річчя смерті великого поета (1911 р.) та урочистості до 100-річчя від його дня народження (1914 р.), а також заходи з встановлення йому пам'ятників у Кіцмані на Буковині (1913 р.) та у Винниках під Львовом (1914 р.) (Романів, 1998, с. 90–99). У 1898 р. на Галичині масово святкували ще два свята – з нагоди 50-річчя скасування панщини та 100-річчя виходу в світ «Енеїди» І. Котляревського (Левицький, 1926, с. 307). А отже, «у процесі розгортання українських національних святкувань на Галичині наприкінці XIX ст. можемо спостерігати виразний поступ: від кількох десятків adeptів ідей Т. Шевченка у 60х рр. до багатотисячних обходів ювілеїв 90х рр.» (Лазурко, 2014, с. 219), під час яких, консолідуючи національно-ідентифікаційні властивості масових свят використовувалися повною мірою.

Таким чином, ще одним складником у системі масових свят України, з яким у майбутньому мали справу більшовики і проти якого розпочали боротьбу, переформатовуючи масові свята під власні ідеологічні й соціополітичні потреби, поруч із архаїчними, християнськими та світсько-імперськими, були свята національно-історичного змісту

й спрямованості. Усі ці чотири категорії масових свят, притаманних Україні наприкінці XIX – початку XX ст., були по-різному використані в радянській політичній практиці. Пізніше, «за часів насильницької атеїзації суспільства у період становлення радянської влади на території України, здійснювалося викорінення не тільки церковних, а й народних традицій, примусове насадження нових, радянських, свят та обрядів» (Малоока, 2006, с. 8). Однак кожна з виявлених нами категорій свят зазнала власної долі: якщо світсько-імперські свята можна було одразу ж безперешкодно просто скасувати (що й було зроблено), то архаїчний та християнський святкові сегменти, саме внаслідок їх закорінення в ціннісно-сакральні основи людського життя, такому скасуванню не піддавалися й лише могли бути трансформовані в інший формат.

Спираючись на закономірності такої трансформації, що виявилися на етапі інкорпорації архаїчної основи до міфо-ритуального масиву християнства в часи Київської Русі і в подальшому, можемо розмірковувати, що в період руйнації Російської імперії та становлення радянської влади в Україні ті закономірності також спрацьовували. А отже, лише офіційним скасуванням релігійних свят боротьба з ними не була обмеженою, оскільки архаїчна їх основа зберігалася і в подальшому. Четверта ж категорія масових свят, що стрімко виникали й запроваджувалися в Україні наприкінці XIX – початку XX ст., свят національно-історичного характеру, виникнення яких було спричинене зростанням національного самоусвідомлення та ідентифікації українців, також не могла бути ані просто скасована, ані імплементована до святкового сегменту радянської дійсності.

Висновки

Консолідуючий потенціал масових свят пов'язаний з тим, що за своїми засадничими властивостями, рисами й складниками масове свято кореспондує з міфо-ритуальними основами людського буття, які слугують основою для ідентифікаційних можливостей спільнот. Наприкінці XIX – початку XX ст. консолідуючі та національно-ідентифікаційні властивості масових свят повною мірою використовувалися в процесі формування українських національних святкувань у Галичині.

Разом з тим виявлено, що на межі XIX–XX ст. масові свята в Україні функціонували у таких формах: народна обрядовість, що зберегла в собі архаїчні засади, релігійно-християнська обрядовість, до якої належав збережений архаїчний шар, світські імперські свята, поєднані з масовими гуляннями, що за своєю структурою мали чималий засадничий архаїчно-святковий зміст. Четвертим складником масових свят цього періоду були свята національно-історичної спрямованості та змісту. Оскільки структура й природа чотирьох груп масових свят істотно різнилися, то й трансформаційні процеси, яких вони зазнали в подальшому, теж були відмінними. Дослідження трансформацій масових свят України та їх історичної долі є завданням на майбутнє. Відтак фактографічне підтвердження цієї гіпотези та виявлення закономірностей перетворення

дорадянських масових свят України на радянські виходить за межі нашої статті та потребує окремого дослідження.

Список використаних джерел

1. Босик З. О. Родинна обрядовість: трансформація та архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпряни: монографія. Київ : НАКККіМ, 2010. 344 с.
2. Гаєвська Т. І. Народна обрядовість в незалежній Україні: дис. ... канд. іст. наук: 17.00.01 / Київський національний ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 196 с.
3. Гайдукевич К. А. Масові свята: ретроспектива і перспектива. *Культурно-дозвілєва діяльність у сучасному світі*: колективна монографія. Київ : ЛІРА. 2017. С. 28–47.
4. Горянин А. Мифы о России и дух нации. Москва : Pentagraphic, Ltd, 2002. 335 с.
5. Лазурко Л. Масові святкування у Галичині кінця XIX ст. та українська національна ідентичність. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Культурологія*. 2014. Вип. 14(1). С. 209–220.
6. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр.: в 2 т. Жовква : Друкарня ОО. Василян, 1926. Т. 1. 736 с.
7. Литвинова М. В. Массовые праздники и зрелища как манифестация власти. *Евразийский союз ученых*. 2015. № 3/9 (12). С. 47–49.
8. Ліманська О. В. Сучасна обрядова культура українських свят в системі духовних цінностей суспільства. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура*. 2009. № 1. С.79–87
9. Малоока Л. В. Історична еволюція масових свят українців : автореф. дис. канд. іст. наук: 17.00.01 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2006. 19 с.
10. Милль Д. С. Огюст Конт и позитивизм. Москва : ЛКИ, 2007. 176 с.
11. Метельова Т. О. Реактуалізація міфологічного мислення як складник модернізаційних процесів. *«Третя хвиля» демократизації на теренах Євразії: досвід новітньої історії та виклики сучасності*. 2015. С. 63–72.
12. Романів О., Курис Ю. Тарас Шевченко – натхненник діяльності НТШ. *Тарас Шевченко і національно-визвольні змагання українського народу*: зб. матеріалів міжнар. наук. конф. (20–21 трав. 1996 р.). Київ : Київ. ун-т, 1998. С. 90–99.
13. Чорновол І. Маркіян Шашкевич: механізми культу. *Критика*. 2005. № 1/2. С. 30–31.
14. Чуйко В. О. Народне свято як засіб етнокультурної ідентифікації та національного єднання. *Культура України*. 2015. Вип. 48. С. 238–247.
15. Шурхало Д. «В Киеве Новый год праздновали 1 сентября» – историк». *Крым. Реалии*. URL: <https://ru.krymr.com/a/28959190.html>. (дата обращения: 4.03.2019).

References

Bosyk, Z.O. (2010). *Rodynna obriadovist: transformatsiia ta arkhetyповi motyvy vesilnoi obriadovosti Serednoi Naddnpirianshchyny* [Family ritual: transformation and archetypal

- motifs of wedding ceremonies of the Middle Dnieper]. Kyiv: Natsionalna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv.
- Chornovol, I. (2005). Markiian Shashkevych: mekhanizmy kultu [Markiian Shashkevych: mechanisms of worship]. *Krytyka*, issue 1/2, pp. 30–31.
- Chuiko, V.O. (2015). Narodne sviato yak zasib etnokulturnoi identyfikatsii ta natsionalnoho yednannia [Folk festival as a means of ethno-cultural identification and national unity]. *Kultura Ukrainy*, issue 48, pp. 238–247.
- Goryanin, A. (2002). *Mify o Rossii i dukh natsii* [Myths on Russia and the spirit of the nation]. Moscow: Pentagrapic, Ltd.
- Haidukevych, K.A. (2017). *Masovi sviata: retrospektyva i perspektyva. Kulturno-dozvillieva diialnist u suchasnomu sviti: kolektyvna monohrafiia* [Mass holidays: retrospective and prospect. Cultural and leisure activities in the modern world]. Kyiv: LIRA.
- Haievskva, T.I. (2006). *Narodna obriadovist v nezalezhnii Ukraini* [Folk rituals in independent Ukraine]. D.Ed. Kyiv National University of Culture and Arts.
- Lazurko, L. (2014). *Masovi sviatkuvannia u Halychyni kintsia XIX st. ta ukrainska natsionalna identychnist* [Mass celebration in Galicia at the end of XIX century and Ukrainian national identity]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia: Kulturolohiia*, issue 14(1), pp. 209–220.
- Levytskyi, K. (1926). *Istoriia politychnoi dumky halytskykh ukraintsiv 1848–1914 rr. V 2 t. T. 1* [History of political affairs of Galician Ukrainians 1848–1914. In vols 2. vol. 1]. Zhovkva: Drukarnia OO. Vasyliian.
- Limanska, O.V. (2009). *Suchasna obriadova kultura ukrainskykh sviat v systemi dukhovnykh tsinnosti suspilstva* [The modern ritual culture of Ukrainian holidays in the system of spiritual values of society]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. Mystetstvoznavstvo. Arkhitektura*, issue 1, pp. 79–87.
- Litvinova, M.V. (2015). *Massovye prazdniki i zrelishcha kak manifestatsiya vlasti* [Mass holidays and shows as a manifestation of power]. *Evraziiskii soyuz uchenykh*, no. 3/9 (12), pp. 47–49.
- Malooka, L.V. (2006). *Istorychna evoliutsiia masovykh sviat ukraintsiv* [Historical evolution of mass holidays of Ukrainians]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv National University of Culture and Arts.
- Metelova, T.O. (2015). *Reaktualizatsiia mifolohichnoho myslennia yak skladnykh modernizatsiinykh protsesiv* [Re-actualization of mythological thinking as a component of modernization processes]. «Tretia khvyliia» demokratyzatsii na terenakh Yevrazii: dosvid novitnoi istorii ta vyklyky suchasnosti, pp. 63–72.
- Mill', D.S. (2007). *Ogyust Kont i pozitivizm* [Auguste Comte and Positivism]. Moscow: LKI.
- Romaniv, O. and Kurys, Yu. (1998). *Taras Shevchenko – natkhnennykh diialnosti NTSh* [Taras Shevchenko is a motivator for Shevchenko Scientific Society's activity]. *Taras Shevchenko i natsionalno-vyzvolni zmahannia ukrainskoho narodu* [Taras Shevchenko and national liberation struggles of the Ukrainian people]. Kyiv: Kyivskiy universytet, pp. 90–99.
- Shurkhalo, D. «V Kieve Novyi god prazdnovali 1 sentyabrya» – istorik» [In Kyiv the New Year was celebrated on the 1st September –historian]. *Krym. Realii*, [sait] Available at: <<https://ru.krymr.com/a/28959190.html>> [Accessed: 4.03.2019].

Стаття надійшла до редакції: 29.03.2019

MASS HOLIDAYS IN UKRAINE: FORMS AND POSSIBILITIES OF TRANSFORMATION (XIX–XX CENTURIES)

Svitlana Kutsak

*Teaching assistant,
ORCID: 0000-0001-7662-0335, star-light@i.ua,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

The aim of the research is to study the peculiarities of mass holidays in Ukraine at the turn of the 19th and 20th centuries and to analyse mass holidays' historical transformation and their components. Methodology of the research consists in the application of factual, analytical, comparative, historical and logical methods that provided an opportunity to highlight the historical components of Ukrainian mass holidays – archaic, preserved in folk ceremonies, Christian, social, and national and historical. The scientific novelty of the study is to classify mass holidays in Ukraine at the turn of the XIX–XX centuries. The general connection of a mass holiday with the fundamental principles of human existence is shown, which provides a high level of its consolidating possibilities. Conclusions. In Ukraine at the turn of the XIX–XX centuries, four groups of mass holidays were popular: folk (archaic) rituals, religious-Christian rituals, and social imperial holidays, combined with mass festivals, and national historical-oriented mass holidays.

Keywords: mass holidays; myth; ritual; folk rituals; social imperial holidays.

МАССОВЫЕ ПРАЗДНИКИ В УКРАИНЕ: ИХ ФОРМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ТРАНСФОРМАЦИИ (XIX–XX ВЕКОВ)

Куцак Светлана Антольевна

*Ассистент,
ORCID: 0000-0001-7662-0335, star-light@i.ua,
Киевский национальный университет культуры и искусств,
Киев, Украина*

Цель статьи. Исследовать особенности массовых праздников в Украине на рубеже XIX–XX вв. и проанализировать историческую трансформацию массовых праздников и их составляющих. Методология исследования заключается в применении фактографического, аналитического, сравнительного, историко-логического методов, которые предоставили возможность выявить исторические составляющие украинских массовых праздников – архаичные, сохранившиеся в народной обрядности, христианские, светские и национально-исторические. Научная новизна исследования заключается в классификации массовых праздников в Украине на рубеже XIX–XX вв. Отражена общая связь массовых праздников с фундаментальными принципами человеческого бытия, что обеспечивает высокий уровень их консолидирующих возможностей. Выводы. В Украине на рубеже XIX–XX вв. было распространено

четыре группы массовых праздников: народная (архаичная) обрядность, религиозно-христианская обрядность, светские имперские праздники, соединенные с массовыми гуляниями, и массовые праздники национально-исторической направленности и содержания.

Ключевые слова: массовые праздники; миф; ритуал; народная обрядность; светские имперские праздники.